

Az *astatio falsi termini* 14. századi oklevelek alapján

Az *astatio falsi termini* egy jogi terminus technicus, mely 14. századi okleveleinkben viszonylag gyakran fordul elő. Maga a kifejezés – mint a fogalmak általában – bonyolult jelentéstartalmat foglal magában, amit ebben az esetben a sűrített nyelvtani forma is érzékeltet. A latin alakban megjelenő kettős genitivusos szerkezet magyarra fordítása és értelmezése önmagában lehetetlen anélkül, hogy azokat a jogeseteket, amelyekben említésre kerül, részletesen ne elemeznénk.

A (jog)történeti irodalom, mely sajnálatos módon e kérdéskörben igen szűk, ugyancsak módszerrel igyekezett e büntetés jelentéstartalmát meghatározni. Hajnik Imre a magyar bírósági szervezetről és perjogról írott monográfiájában az *astatio falsi termini* esetét két helyen tárgyalja. Először a perben szereplő személyeknél röviden, azután önállóan is. Megállapítása szerint „*Prókátori megbízó levél nélkül más ügyében bíróság előtt fellépni (rem alicuius exequi) megengedve nem volt; ki ez ellen vétett, azt majd birsággal sújtották, majd hamisan perben állás (astatio falsi termini) miatt marasztalták el, mi személyes letartóztatással is járt, mibe esett az is, ki idegen névre szóló prókátori levelet mutatott fel (Falsa suggestione astat).*”¹ Hajnik véleménye szerint az Anjou-korszak okmányjaiban sokszor említett *astatio falsi termini* perbeli vétség. „*Ez alatt hamisul perben állást értettek. Hogy voltak-e annak több esetei, nem tudjuk. Kútfontink ilyenül csak azt az esetet említik, midőn valaki másnak nevében állott perben anélkül, hogy annak akár természetes, akár megbízott perbeli képviselője lenne. Büntetéséről részletes adataink nincsenek, de valószínűleg a patvarkodásával hasonló büntetéssel járt. Mert hogy az abban elítéltet nemcsak vagyonában, hanem személyében is sújtották, azt az idevágó egyezkedéseken és ítéleteken kívül, tanúsítja az 1351:IX. tcz is, mely a hamisan perben állást azok közé az esetek közé sorolja, melyekben a bíró az elítéltet letartóztathatja, három napig engedve neki időt egyezkedésre.*”² Hajnik az általa felhozott példákban az *astatio falsi termini*ben történő elmarasztalásra *sine litteris procuratoriis* alapján meghozott ítéleteket citál,³ valamint azt a Gábor Gyula által a Nagy Lajos-kori megyei intézményről írott művében is felhozott példát⁴ említi, miszerint az ügyvédvalló levélnek tartalmaznia kellett a felmutató nevét is, vagyis ha a procurator más nevére kiállított ügyvédvalló levelet mutatott be, *astatio falsi termini* vétkében ítélték el.⁵ Ezek alapján tehát az állapítható meg, hogy az *astatio falsi termini* vétké konkrétan a bíróság előtti ügyvédvalló levél nélküli megjelenésben, illetőleg a más számára kiállított ügyvédvalló levél felmutatásában, elvont értelmezésben pedig a felhatalmazás hiányában testesül meg.

¹ HAJNIK 1899, 176.

² HAJNIK 1899, 441.

³ 1323. máj. 17. után – DL 2167. (AOKLT. VII. 197. szám); 1329. febr. 10. – DL 65 742. (AOKLT. XIII. 75. szám); 1343. okt. 16. – DL 90 425. (AOKLT. XXVII. 689. szám).

⁴ 1378. aug. 18. – DL 56 905.

⁵ GÁBOR 1908, 158–159.

A Hajnik és Gábor munkái után összeállított szótárak, valamint szövegkiadások a szakirodalom e megállapítására voltak kénytelenek hagyatkozni. A magyar középlatin szótár nyelvünkön hamis perben állásként adja meg a kifejezést, amihez a *sine auctoritate* (meghatalmazás nélküli megjelenés) és a *suppositae persone* (hamis személy általi megjelenés) latin magyarázatokat fűzi.⁶ Egyéb szótárak a latin *astatio falsi termini*-vel magyarul a „hamis időben megjelenés”, angolul pedig a *false coming before the court* (hamis megjelenés bíróság előtt) megfelelést jelzik.⁷ Az 1351. évi törvény magyar nyelvű szövegkiadásában ugyanez a megközelítés érhető tetten. A kritikai kiadás a kifejezés magyarázatául azt írja, hogy az *astatio falsi termini* az az eset, amikor valaki a perben más nevében jelenik meg, de annak felhatalmazása nélkül.⁸ A 2000-ben megjelent történeti szöveggyűjtemény „hamis bírósági határnapon való perben állás”-ként fordítja a vonatkozó részt, s lábjegyzetben hozzáfűzi, hogy e „bűncselekményt az követte el, aki valaki másnak a nevében anélkül szállt perbe, hogy annak megbízott képviselője lett volna.”⁹ A törvénytöredék 19. századi kiadásában mind a latin forma, mind annak magyar megfelelője problémás. A Corpus Juris Hungarici 1896. évi kiadása a kifejezést „hamis tanuskodás”-ként értelmezi.¹⁰ Ez a helytelen fordítás valószínűleg arra a Hajnik által megjelölt rossz olvasatra vezethető vissza, amelyben a vonatkozó helyre *astatio falsi termini* helyett *astatio falsi testimonii* került.¹¹

Az *astatio falsi termini*-nek, mint büntetési jogcímnak az ismertetéséhez feltétlenül szükséges a hozzá kapcsolódó szankció(k) meghatározása. Erről részben már volt szó, hiszen Hajnik fentebb idézett leírása már érintette. Ő lényegében az általa pontosan nem idézett 1351. évi törvényből indul ki, amely kimondja, hogy az ilyen bűnben az elítéltet az ügy bírója fogassa le, a másik féllel történő megegyezés okán. Ha pedig a felek nem tudnak megegyezni, a bíró az elmarasztaltat ellenfele kezére adja, aki rajta a törvény szerint megérdemelt büntetést végrehajthatja, de ebben az esetben az elítélt a bírótól és a perbeli ellenféltől bármilyen pénzfizetés vagy birtoka terhelése nélkül szabadul.¹² Gábor Gyula okleveles adatokból kiindulva állítja, hogy „A büntetés a tettes azonnali letartóztatásával járt.”¹³ Ha az ügyvéd meghatalmazás nélkül jelent meg, megbírságolták érte.¹⁴ Az *astatio falsi termini* következményeit a bíróság elengedhette.¹⁵

⁶ Középlatin szótár Vol. I. Fasc. 3. 271.

⁷ www.staff.u-szeged.hu/~capitul/.../vocabulary_HLE.rtf [letöltés ideje: 2015. jún. 10.]

⁸ DRH 133–134.

⁹ BERTÉNYI 2000, 307.

¹⁰ CJH 173.

¹¹ HAJNIK 1899, 441. 31. jz. A Corpus Juris korai nyomtatott változatai emellett más hibát is vétettek. Már Kovachich József is felhívta arra a figyelmet, hogy a szóban forgó cikkelybe tévesen *astimatio falsi termini* került az eredeti szövegekben álló *astatio falsi termini* helyett (KOVACHICH 1816, 540.). E hibát a CJH ugyan javította, de csak lábjegyzetben (CJH I. 172.).

¹² *Item si aliquis in gravaminibus aliquorum iudiciorum in processu alicuius cause in presentia cuiusvis iudicis convictus fuerit, tunc iudex ipsius cause ante decisionem eiusdem pro ipsis iudiciis neminem captivare vel in rebus dampnificare presumpmat, demptis talibus personis, que ibidem in ipsius iudicis presentia in factis potentie, calumpnie, delationis falsarum litterarum et astationis falsi termini convinceretur* (DRH 133–134.).

¹³ GÁBOR 1908, 159. DL 56 905. (1378. aug. 18.) alapján. Az oklevél szerint lóci Miklós fia: Mátét, aki László fia: Imre képviselőként jelent meg a Gömör megyei alispán és a szolgabírák előtt, de a perbeli ellenfél kérésére olyan ügyvédvalló levelet mutatott be, amit nem Imre állított ki, s az ügyvédvalló levélben Máté neve sem szerepelt, ezért az ügyben *falsa suggestione pro ipso Emerico astando proponebat, premissa illicita et falsa procuratione sua super falsificato terminum astanti de jure elítélték és lefogták (inciderat captivitatem)*. Furcsa, hogy a Máté által felmutatott ügyvédvalló levél

Ezek után felmerül a kérdés, hogy ki viselte az *astatio falsi termini* terhét, illetőleg kit lehetett abban elmarasztalni. Kétségtelen, hogy a bíróság előtt lefogni csak azt lehetett, aki jelen volt, s aki adott esetben ez elől igyekezett elmenekülni, ahogyan például 1334-ben Gebech.¹⁶ Noha az ő ügyében éppen a képviselt személyt ítélte el a bíró – s még több ilyen esetet is lehetne említeni¹⁷ –, találunk példát az ellenkezőjére, azaz a képviselő elmarasztalására is. Így 1319-ben Péter királyi alországbíró a *procurator*ot találta *falsi terminibus*, de a *iudicium falsi termini* megfizetésére őt és képviselni akart urait együttesen kötelezte.¹⁸ 1323-ban Pozsony megye közgyűlésén Nyéki Antaleus fiait: Leonchot és Pált marasztalták el *in falso termino et in legitimo perstitisse nequiciose*, mivel semmivel nem ruadták alátámasztani, hogy *fraterük* ügye elintézését rájuk bízta volna. A testvéreket a helyszínen lefogták, majd 7 márka megfizetése ellenében engedték szabadon.¹⁹ 1347-ben Zemplén megye *generalis congregatioján* László mr. *officialis*át azért ítélték el *in falso termino*, mert a perbeli ellenfél kérésére nem tudott ügyvédvalló levelet bemutatni.²⁰ A következő évben Zala megye közgyűlésén Lőrinc fia: János mester szólásra akart emelkedni Loránd mesterrel szemben, amikor ez utóbbi helyett Máté fia: László megbízólevél nélkül megjelenve időpontot kért megjelenésre. László kérdésre azt válaszolta, hogy Loránd részéről nem rendelkezik megbízólevéllel, s azt sem a mostani időpontban, sem

egyébként a bemutatás időpontjában már hatályát is veszítette (*cuius vigor et etas in predicto festo Beate Lucie virginis et martiris preterierat*), de az ítélet indoklása erre a tényre nem terjed ki.

¹⁴ GÁBOR 1908, 159. DL 51 536. (1349. okt. 27.) alapján. Az oklevél szerint László fia: Péter Szabolcs megyei alispán és a szolgabírák Lengyel János fia: Lőköst 1 márka bírságban marasztalták el nyelvváltáság címén (*iudicium lingualé*), mivel a testvére, László képviselőjeként (*procurator*) ügyvédvalló levél nélkül jelent meg. Megjegyzendő, hogy az oklevél az *astatio falsi termini* kifejezést nem tartalmazza.

¹⁵ GÁBOR 1908, 159. DL 51 982. (1363. márc. 8.) alapján. Eszerint Berg megye közgyűlésén István fia: Istvánt *pro procuratorem suum* elmarasztalták *astatio falsi terminibus*, de a rárótt bírságot fogott bírák kérésére elengedték.

¹⁶ ... unde cum dictam causam ad crastinum diem deliberacioni plurimorum baronum et nobilium regni distullemus, pretractus Gebech, legitimus procurator prelibati magistri Laurencii redire non curavit, sed se a facie iuris et iustitie absentavit... Gebech érvényes ügyvédvalló levéllel rendelkezett ugyan, de Lőrinc, akinek a képviseletében megjelent, nem a valódi felperes volt, ezért Lőrincet – immár képviselője távollétében – *astatio falsi terminibus* marasztalták el. DL 76 488. (Z. I. 433–434. 429. szám). Gebech nyilván azért távozott még időben, hogy az ítélet meghozatala után őt ne foghassák le.

¹⁷ 1329. febr. 10. – DL 65 742. (AOKLT. XIII. 75. szám); 1339. aug. 29. – DL 3283. (AOKLT. XXIII. 522. szám);

¹⁸ Pál fia: Mikóc az urai, Miklós és Konrád mesterek helyett jelent meg, de mivel abban az idéző levélben, ami alapján Mikóc a bíróság elé állt, csak Miklós neve szerepelt, Konrád nem, ezért az alországbíró Mikócot *falsi termini*-ben találta. 1319. júl. 13. – DL 38 678. (AOKLT. V. 528. szám).

¹⁹ *Preterea cum nos ab eisdem Leonch et Paulo rationem petivissemus exhibere quibus mediantibus predictus Finta frater ipsorum requisicionem suam quam in predicta possessione Neek habere dinosceretur eisdem commiserit exsequendam, nullam in litteris vel aliis rationem potuerunt dare evidentem, igitur prescripti nobiles in predicta congregacione nostra nobiscum existentes predictos Leonch et Paulum filios memorati Antaleus in falso termino el in legitimo perstitisse decreverunt, quos pro ipsorum offensionibus et negligenciis prout ordo iuris requirit, feceramus detineri. Qui quidem Leonch et Paulus prefati in tot et tantis offensionibus de manu nostra ..... poterant liberare, tandem condolentes ipsorum negligenciis, in septem marcis eosdem duximus relaxandum.* 1323. máj. 17. – DL 2167. (AOKLT. VII. 197. szám).

²⁰ 1347. jan. 16. – DF 233 663. (AOKLT. XXXI. 28. szám).

a későbbiekben nem tudja felmutatni, ezért őt az ispán és a szolgabírák *in astatione falsi termini* bűnösnek találták.²¹ 1351-ben Vasvár megye alispánja és szolgabírái marasztalnak el két személyt *astatio fasi termini*ben, mert Pál leánya ügyében helyette akartak felelni, Pál leányát pedig – a már amúgy is régóta húzódó perben – örök hallgatásra ítélik.²²

A fentiekből az is valószínűsíthető, hogy a bíró mérlegelhetette, kinek a magatartása volt felróható, s ítéletét ennek megfelelően hozta meg a képviselt vagy képviselője kárára. Talán azok az esetek, melyekben a *sine litteris procuratoriis* megjelenő képviselőt *astatio falsi termini* helyett másfajta bírságra ítélték,²³ ugyancsak a bíró mérlegelésére vezethetők vissza. Bírság kiszabása ügyvédvalló levél hiánya miatt már Amadé nádor 1300. április 6-án kelt ítéletlevelében is szerepel, ő azonban nem a képviselőket, hanem a peres feleket ítélte el emiatt 2 bírságban. A nádor előtt akkor István fiait, Istvánt és Miklóst 2 olyan személy képviselte, akik nem tudtak ügyvédvalló levelet bemutatni, és más ésszerű mentséget vagy igazolást sem tudtak előadni.²⁴ A már itt is feltűnő *nec procuratorias litteras evidentes exhibere, nec etiam aliquam aliam rationabilem excusacionem pretendere potuerunt*²⁵ érvelés az *astatio falsi termini*t tartalmazó ítéletlevelekben is rendre előkerül különböző formákban: *nullam in litteris vel aliis rationem potuerunt dare evidentem*,²⁶ *nulla litterali demonstracione ... comprobare poterat aut comprobare assumptebat*,²⁷ *neque instrumenta, neque aliquam rationem ... exhibere vel dare nobis valuit*.²⁸ Ebből arra lehet következtetni, hogy a meghatalmazást felmutatni nem tudó képviselő – legalábbis bizonyos helyzetekben – egyéb indokokkal is alátámaszthatta fellépésének jogosságát. Ezt erősíti az az eset, amikor Pál országbíró előtt Bagar fia Márton fiainak: a két Gergelynek és a két Jakabnak a Csallóközi Péter fia: Domokos ellen indított perében halasztást rendelt el, de az újonnan kijelölt időpontban csak a két Gergely jelent meg, ügyvédvalló levél nélkül testvéreiket is képviselve. Mivel a két Gergely a perben keletkezett iratokat bemutatta, őket *in astatione falsi termini* nem bírságolta meg, a két Jakabot viszont 1 királyi bírságban, azaz 6 márkában elmarasztalta.²⁹ Az a már idézett 1348. évi Zala megyei oklevél, amely szerint az *astatio falsi termini*ben elmarasztalt vallomása alapján ügyvédvalló levelet sem akkor, sem később nem tudott felmutatni,³⁰ pedig arra utalhat, hogy – nyilván valamilyen bírság terhe mellett – erre halasztást lehetett kérni.

²¹ 1348. november 6. – DL 4021. (AOKLT. XXXII. 744. szám).

²² 1351. márc. 21. – DL 4178. (AO. V. 435–437. 271. szám).

²³ 1333. márc. 1-jén a Sáros megyei alispán és a szolgabírák András szentgyörgyi papot 3 márka bírságban marasztalták el, mivel *sine procuratoriis litteris* jelent meg előttük *fratere* képviseletében (DF 251 686. – AOKLT. XVII. 95.). A Szabolcs megyei alispán és a szolgabírák 1349. okt. 27-én János fia Lőköst nyelvváltás címén 1 márka bírságra ítélték, mert testvére *procuratoraként* ügyvédvalló levél nélkül jelent meg (DL 51 536. – PITY 2004, 448. szám).

²⁴ *pro eo, quia dicti homines sui videlicet Stephani et Nicolai nec procuratorias litteras evidentes exhibere, nec etiam aliquam aliam rationabilem excusacionem pretendere potuerunt, in duobus iudiciis comperimus remansisse* 1300. ápr. 6. – DL 99 393. SZÓCS 2012, 308. szám.

²⁵ Lásd az előző jegyzetet.

²⁶ DL 2167.

²⁷ DL 76 488.

²⁸ DL 51 413.

²⁹ *Et quia idem Gregorius et alter Gregorius pro predictis Jacobo maiori et Jacobo minori fratribus suis in peremptorio termino absque procuratoriis litteris comparebant, sed litteras causales exhibebant, pro eo ipsos Gregorium et alterum Gregorium non in astatione falsi termini, sed predictos Jacobum et alterum Jacobum in uno iudicio regali, videlicet 6 marcis ... decrevimus.* 1329. febr. 10. – DL 65 742. (AOKLT. XIII. 75)

³⁰ 1348- nov. 6. – DL 4021. (AOKLT. XXXII. 744. szám).

Az *astatio falsi terminum*-ben elítéltet vagy képviselőjét a bíró lefogatta, ezután ha más szavatosságvállalása mellett fogságából – időlegesen – ki nem szabadult,³¹ az 1351. évi törvény értelmében a felek közötti megegyezésnek 3 napon belül meg kellett születnie fogott bírák közbenjárásával. A kialakított bírság kétharmada a bírónak, egyharmada a peres ellenfélnek járt.³² Az elmarasztalt helyett a rárótt pénzbírságot más is megfizethette.³³ A bíró a bírság mértékén enyhíthetett,³⁴ vagy el is engedhette azt.³⁵ Mindenki azzal fizetett, amivel tudott. Chank fia: Dobounak Pál országbíró kötelezvénylevele szerint 1345. január 13-án 4 vég posztót kellett átadnia a nádornak.³⁶ Általánosabb azonban a pénzben való megváltás,³⁷ vagy a birtok elkötése.³⁸ Ameddig az elítéltet terhei alól nem mentették fel, perképességét időlegesen elvesztette.³⁹

A fentiekben többnyire olyan jogeseteket idéztem, ahol a perbeli képviselő nem rendelkezett (kellő) felhatalmazással a peres fél ügyének vitelére, mert nem tudott ügyvédválló levelet felmutatni, vagy rendelkezett ugyan vele, csakhogy a nála lévő meghatalmazás nem az ő nevére lett kiállítva, esetleg nem a képviselt állíttatta ki. Részben már érintettünk olyan – sem Hajnik, sem Gábor által nem ismert – jogeseteket is, amelyekben *astatio falsi terminum*-ben nem az ügyvédválló levél hiánya vagy hiányossága okán marasztalnak el valakit, mert az ügyvédválló levéllel minden rendben van; hanem azért, mert (valamelyik) perbe lépni kívánó fél nem azonos az idéző levélben szereplővel. Ide tartozik Mikóc már említett esete¹³¹⁹-ből, aki Péter királyi alországbíró előtt *astando in termino* az urai, Miklós és Konrád mesterek helyett jelent meg, ám abban az idéző levélben, ami alapján urai nevében a bíróság elé állt, csak Miklós neve szerepelt, Konrád nem, ezért őt *falsi terminum*-ben találták.⁴⁰ 1334-ben a Pál országbíró előtt megjelent Gebech bemutatta a pécsi káptalan idéző levelét, amely azt tartalmazta, hogy a Baranya

³¹ Lóci Miklós fia: Mátét *super falsificatio terminum astanti* ítélték el, majd lefogták. Ura, Imre mester, akinek a képviselőtében jelent volna meg, a bíróság elé járulva kérte Máté elengedését. Máté e kérésre azzal a feltétellel szabadult ki fogságából, hogy neki és ellenfelének meghatározott időpontig meg kell egyezniük, ha pedig erre nem kerülne sor, Imre a *famulus*-át köteles a hatóság elé visszaállítani. A felek azonban a békét nem kötötték meg, majd Imre nem állította Mátét a hatóság elé, ezért Imrét *in emptitia homagii homicidi ipsius Mathei* marasztalták el. 1378. aug. 18. – DL 56 905.

³² 1346. dec. 6. – DL 64 767. (AOKLT. XXX. 893. szám).

³³ 1323. máj. 17. után. – DL 2167. (AOKLT. VII. 197. szám).

³⁴ Pl. 1343. okt. 16. – DL 90 425. (AOKLT. XXVII. 689. szám); 1345. ápr. 13. – AOKLT. XXIX. 235. szám;

³⁵ 1347. máj. 10. – DF 251 811. (AOKLT. XXXI. 397. szám); 1363. márc. 8. – DL 51 982. (NEUMANN 2006. 76. szám).

³⁶ 1345. április 13. – AOKLT. XXIX. 235. szám.

³⁷ 1343. okt. 16. – DL 90 425. (AOKLT. XXVII. 689. szám)

³⁸ 1346. dec. 6. – DL 64 767. (AOKLT. XXX. 893. szám); 1347. május 2. DL 67 825. (AOKLT. XXXI. 364. szám); 1355. április 23. DL 77 131. (Z. II. 612. 459. szám).

³⁹ *Unde quia iuxta regni consuetudinem dicta tertia pars possessionis (...) tertia vice recaptivata, in cuius statuione non aliquis alter, nisi Simon annotatus contradictor reperiebatur, qui propter gravaminis penam astatione falsi termini supradictam in statuione eiusdem minime poterat contraire, ideo dictam tertiám partem ipsius possessionis Sarus seu Franko (...) quorumlíbet contradiccione et specialiter dicti Simonis non obstante, cui super hoc silencium imponimus, donec de predicti gravaminis mole a nobis et parte adversa se expediat, eidem Michaeli et Johanni filiis Gews adiudicavimus statuendam.* 1339. aug. 29. – DL 3283. (AOKLT. XXIII. 522. szám).

⁴⁰ 1319. júl. 13. – DL 38 678. (AOKLT. V. 528. szám).

megyei Fülöp birtok iktatásakor tett ellentmondása miatt Fekete Jánost megidézték Demeterrel szemben. A perbehívó levél tartalmával ellentétben azonban Gebech azt állította, hogy Fekete Jánost nem Demeterrel, hanem az általa képviselt Lőrincel szemben idézték meg. Gebech ügyvédvalló levele kifogásolhatatlan volt, de bizonyítania nem sikerült, hogy Fekete János az általa képviselt Lőrincel szemben perben állna, ezért az országbíró Lőrincet *astatio falsi terminibus* marasztalta el.⁴¹ Egy 1339. évi nádori ítélettel szerint, amikor Mihály Sáros birtok harmadrészét be akarta járni, s abba őt be akarták iktatni, Simon ennek ellentmondott, amiért a nádor elé idézték őt. A nádor előtt mindkét fél képviselő útján jelent meg. Simon képviselője ugyanakkor azt állította, hogy képviseltje ellen nemcsak Mihály, hanem a testvére is pert indított, méghozzá egy és ugyanazon pert, azt állítva – a maga részéről érvényes ügyvédvalló levelet mutatva be –, hogy Simont Mihály és a testvére ellenében képviseli, kihangsúlyozva, hogy ügyvédvalló levele őt csak arra hatalmazza fel, hogy Mihállyal és a testvérével szemben együttesen feleljen, a külön-külön válaszadásra nem. Simon képviselője azonban azt az állítását, hogy képviseltje mindkét testvérrel perben állt volna, semmivel nem tudta alátámasztani, így Simont *astatio falsi terini*-ben marasztalták el.⁴²

Az eddig ismertetett eseteken túl a jogalap nélküli fellépés megállapítására vezethető vissza Lukács fia: János példája, aki 1347-ben Krassó megye hatósága előtt azt állította, hogy az adott napon Pál fia: Miklós esküt tartozik tenni vele szemben 2 ökör ügyében. Miklós viszont ezt tagadta, s bemutatta a megye hatóságának korábbi oklevelét, amely szerint Miklósnak a szóban forgó esküt velük szemben kell letennie. Mivel János az állítását sem oklevelekkel, sem más okokkal nem tudta bizonyítani, *astatio falsi terminibus* marasztalták el.⁴³ Ebben az ügyben tehát az clítéltnek még csak képviselője sem volt.

Két olyan oklevelet sikerült fellelni, amely szerint a kijelölt időpont csalárdul be nem tartása miatt ítélte a bíró *astatio falsi terminibus*. Miklós nádor 1346-ban egy több éven át halasztott perben hozott részítéletet. A felperesek azt állították, hogy ellenfeleik indokolatlanul marasztaltatták el őket *astatio falsi terminibus* úgy, hogy az egyik perhalasztó levéllet csalárd módon maguknál tartották lezárva, s nem a megfelelő időpontban, hanem egy évvel később mutatták be azt a nádornak. A felperesek végül azzal tudták igazolni állításukat, hogy a perben addig kiállított összes *prorogatoriát* bemutatták, mire a nádor korábbi ítélete alól felmentette őket, az alpereseket pedig *astatio falsi terminibus* marasztalta el.⁴⁴ Ugyancsak a kijelölt időpont csalárdul be nem tartása érhető tetten egy 1315. évi forrásban. Ekkor László felperes és Máté alperes a köztük folyó pert egy későbbi időpontra halasztották közös akaratukból, az alperes azonban időközben 2 alkalommal is igazságot követelt magának a felperessel szemben, amiért, mint *observator falsi terminibus*, pervesztessé nyilvánították és bírságra ítélték.⁴⁵

Az *astatio falsi terminibus* tehát nemcsak a képviselet útján folytatott peres eljáráshoz kapcsolható, hanem más előfordulásokhoz is, vagyis a *calumniához* (pl. jogerősen befejezett per újbóli felelevenítése, oklevelek visszatartása, peregyezség felbontása, perfüggés alatt újabb per indítása, stb.) hasonlóan különböző jogeseteket foglalt magában, de attól

⁴¹ 1334. júl. 12. – DL 76 488. (Z. I. 433–434. 429. szám).

⁴² 1339. aug. 29. DL 2383. (AOKLT. XXIII. 522. szám).

⁴³ 1347. ápr. 12. – DL 51 413. (AOKLT. XXXI. 309. szám).

⁴⁴ 1346. dec. 6. – DL 64 767. (AOKLT. XXX. 893. szám).

⁴⁵ 1315. febr. 6. (AOKLT. IV. 24. szám).

mégis egyértelműen elkülönült. A perben állás hamissága lényegében a megtevésztésben állt.

Felhasznált források és szakirodalom

FORRÁSOK

- AOKLT. Anjou-kori *oklevéltár*. Documenta res Hungaricas tempore regum Andegavensium illustrantia. Budapest–Szeged, 1990 –
- AO. Nagy Imre, Tasnádi Nagy Gyula: *Anjoukori okmánytár I–VII*. Budapest, 1878–1920.
- BERTÉNYI 2000 *Magyar történeti szöveggyűjtemény 1000–1526*. Szerkesztette: Bertényi Iván. Budapest, 2000.
- CJH *Corpus Juris Hungarici*. Magyar törvénytár 1000–1895. Milleniumi emlékkiadás. I. 1000–1506. évi törvényzcikkek. Szerkesztette: Márkus Dezső. Budapest, 1899.
- DRH Franciscus Dóry, Georgius Bonis, Vera Bácskai: *Decreta Regni Hungariae Gesetze und Verordnungen Ungarns 1301–1457*. (Budapest, 1976. Magyar Országos Levéltár kiadványai II. Forráskiadványok 11.)
- F. Georgius Fejér: *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*. I–XI. Budae, 1829–1844.
- LEDERER 1964 *Szöveggyűjtemény Magyarország történetének tanulmányozásához I*. Szerk. Lederer Emma. Budapest, 1964.
- NEUMANN 2006 Neumann Tibor: *Bereg megye hatóságának oklevelei (1299–1526)*. Nyíregyháza, 2006.
- PITI 2004 Piti Ferenc: *Szabolcs megye hatóságának oklevelei (1284–1386)*. Szeged–Nyíregyháza, 2004.
- SZŐCS 2012 Szőcs Tibor: *Az Árpád-kori nádorok és helyetteseik okleveleinek kritikai jegyzéke*. (A Magyar Országos Levéltár Kiadványai II. Forráskiadványok 51.) Budapest, 2012.
- Z. *A zichi és vásonkeői gróf Zichy-család idősb ágának okmánytára*. I–XII. Pest–Budapest, 1871–1931.

FELDOLGOZÁSOK

- BARTAL 1901 *A magyarországi latinság szótára*. Szerk. Bartal Antal. Budapest, 1901.
- HAJNIK 1899 Hajnik Imre: *A magyar bírósági szervezet és perjog az Árpád- és a vegyes-házi királyok alatt*. Budapest, 1899.

GÁBOR 1908

Gábor Gyula: *A megyei intézmény alakulása és működése Nagy Lajos alatt.* Budapest, 1908.

Középlatin szótár

Lexicon latinitatis medii aevi Hungarie – A magyarországi középlatinosság szótára.

KOVACHICH 1816

Lectiones variantes decretorum comitalium I. Regni Hungarie in corpore juris Hungarici editorum, quas ex collatione textus eorum cum originales authenticis, eruit, Josephus Nic. Kovachich. Pestini, 1816.

WEBES FORRÁS

www.staff.u-szeged.hu/~capitul/.../vocabulary_HLE.rtf [letöltés ideje: 2015. jún. 10.]

Abstract

The interpretation of *astatio falsi termini* based on 14th-century charters

The *astatio falsi termini* is a legal technical term, which often appeared in 14th-century charters. The previous scientific literature, furthermore the different dictionaries and source editions explained the concept as the name of a contentious misdemeanour, which materialized if somebody appeared in front of the court as a representative but without the sufficient authorization (without a letter of advocacy or without an adequate letter of advocacy). However, the examination of the legal cases, written in 14th-century charters, indicates, that this is one possible explanation of the concept. The court could also ascertain this misdemeanour if the attorney obtained appropriate authorization. The recent study delineates these cases as well as demonstrates circumstantially the punishment of those found guilty of *astatio falsi termini*, i. e. who and how was punished by the court under this due.